

Kültepe Kaniş Karum'u Mimar

Höyük & Aşağı Şehir

(Telif Hakkına Haizdir)

DERS AMAÇLI

KULLANIM İÇİNDİR

Atilla Türker Ders Notları

MÖ 2. binin ilk çeyreği Orta Anadolu'nun şehir devletleri krallarıyla yönetildiği, toplumun ihtiyacını karşılayacak düzenli büyük şehirlerin oluştuğu dönemi temsil etmektedir. Bereketli ovalarda anayollar üzerine kurulmuş olan bu şehirler, anıtsal şehir duvarlarıyla, poternlerle tahkim edilmişler, saraylar ve tapınaklarla donatılmışlardır. Bunlar, harabeleri üzerine kuruldukları Erken Tunç Çağı şehirlerinin, büyük merkezler halini almış devamlarıdır. Ancak bu ova şehirleri, bu çağ sona erdiren yangın felaketlerinden sonra varlıklarını sürdürememişlerdir. Bunların arasında sadece biri, konumu sebebi ile Karum Hattuş büyük bir merkez olarak varlığını Hitit Devleti'nin sonuna kadar devam ettirmiştir.

Şehirlerin büyümesi, şehir devletleri sisteminin, siyasal birlik sağlama amacının, rekabetin ve aynı zamanda ekonomik yükselişin bir sonucudur. Orta Anadolu'da bu kısa süreli çağda (250 sene) yaşanan bu yükseliş, yalnız şehircilikte, anıtsal mimaride değil, kültür ve sanatın her alanında bütün aydınlığıyla gözlenmektedir. Bu dönemdeki şehir devletleri sisteminde merkezlerin, sarayların, surların ve poternlerin sayısı artmıştır.

Bu çağda, gelişmiş yerli Anadolu sanatını ve bu sanat üzerindeki Eski Hitit etkisini başkent Kaniş temsil etmektedir. Yabancı tüccarlar Kaniş şehirlerinde, Tepe'de ve Aşağı Şehir'de, yerlilerin yaşadığı ve çapı 2 km aşmış olan kente (1. kat) yerleştiler. Dilleri yerli dillerden farklı olan Assurlular, yazılı belgelerinde, Kaniş şehrinin bu bölümünü *Karum* (pazarıyeri) kelimesini ekleyerek "*Karum Kaniş*" şeklinde ifade ettiler. Kaniş'ın ana ticaret merkezi olarak seçilmesinde, yukarıda belirtilen şartların yanında, güçlü bir krallığın müstahkem ve mamur merkezi olmasının da etkisi vardır. Ortaya çıkarılan arşivlere göre Assurlular Aşağı Şehrin sınırlı bir bölümüne topluca yerleşmişlerdir. Assurlularla ilgili temasta bulunan yerli tüccarların, Assurlular arasında veya onlara yakın mahallelerde yaşadıkları iyi bilinmektedir. Bunlar çoğunlukla evlenmişler ve ticaret neçeniyle Assurlularla ilişki, yakınlık ve akrabalık kurmuş olan yerli tüccarlardır. Yerlilerin büyük çoğunluğunun ise Aşağı Şehrin geniş mahallelerinde, Assurlularla karışık olarak yaşadıklarını gösteren izler vardır. Bu yerleşim tarzı daha çok, sonraki dönemlerde uygulanmış bulunan koloni sistemine benzemektedir. Assurlular yerlilerle anlaşarak yeni evler inşa ettirmiş de olmalıdırlar; ayrıca, henüz yapılanmamış bazı metinlere göre ev satın aldıkları da anlaşılmaktadır. Şehir nüfusunun büyük çoğunluğunu yerliler, tüccarların çoğunluğunu da Assurlular oluşturuyordu.

Bu çağın en önemli yeniliği Orta Anadolu'da büyük şehirlerin kurulmuş olmasıdır. Bu büyük şehirler genellikle Kultepe olmak üzere, Acemhöyük, Alişar, Boğazköy ve Kultepe büyük temsil etmektedir.¹⁷⁵ Bu şehirler, müstahkem yukarı ve aşağı şehirleri, saray ve tapınaklarıyla donatılmış olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Kultepe, Alişar ve Boğazköy'ün birbirine çok benzeyen aşağı şehirlerini, yan yana sık olarak inşa edilmiş evlerden oluşmuş düzenli mahalleler, istikametleri belli sokaklar ve meydanlar şekillendirmiştir.¹⁷⁶ Bunlar, çağın şehircilik anlayışı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamışlardır. Bu yapı tarzı ve şehirleşme düzeni

bu çağı izleyen Hitit mimarlığının esasını oluşturmuştur. Ben, bunları Kultepe verilerinin ışığında açıklamaya çalışacağım.

Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nın II (MÖ 1945-1835) ve Ib (MÖ 1800-1730) şehirleri, tam planlarıyla korunmuş yapıları, yazılı belgeleri, güzel sanat ve zanaat eserleriyle Yakındoğu'nun kendine özgü "*sui generis*" ilk büyük bir eski dünya ticaret merkezini temsil etmektedir. Yazılı belgelere sahip II ve Ib katlarının her biri tam anlamıyla gelişmiş birer ticaret merkezinin tipik örnekleridir.

Mimarlık kalıntıları bakımından iki şehir arasında önemli bir fark yoktur; kolay görülen bazı detay farklılıkları, iki şehir arasında geçen 35 yıllık zaman boşluğunun ve şiddetli yangın felaketinin neticesi olarak kabul edilmelidir. Yangın çok önemli bir değişikliği hiç unutmamak gerekir. Assurlular, Anadolu ticaretinin II. şehrinin bir boyuna hakim rol oynamışlardır. Yaklaşık 19.000 tablet bunu doğrulamaktadır. Ancak, 25 sene sonra II. şehrin yangın enkazı üzerine kurulan Ib şehrinde, Assurluların ticaretin sürdürmelerine rağmen köklü değişiklikler olmuş, tablet sayısı çok azalmış (520 adet), Assur'la ticaret zamanlamış, Anadolu içi ticaret büyük kazanmış ve en önemlisi Assur'la ticarette oynadıkları hakim rol de zayıflamıştır. Assurlular yetkilerinden vazoların ve ticaretten elde ettikleri yüksek kârın yerli girişimcilerle paylaşmışlardır. Her iki yapı katı da büyük bir yangınla sona ermiştir. II. kat yıkılıp yıkıldıktan sonra Anadolu'daki Ticaret Kolonileri Çağı, Ib katının tahribi ile sona ermiştir.

Karum'un sonuncu yapı katı Ia, Ib katının tahribi ile Eski Hitit Devleti'nin kuruluşu sırasında, kısa bir süre varlığını korumuş bir evreyi yansıtır. Bu iki evrede Eski Hitit Dönemi'nin çok erken olan ilk seramik örnekleri kullanılmıştır.

II. kat Ia-b yapı katı bir a-1a'nın yapı teknikleri ve planları birbirinin benzeridir. Duvarlarındaki bazı ayrıntılar esas birliği, bütünlüğü değiştirecek anlamda değildir. Bütün bu yapıların teknik ve planları Orta Anadolu stepinin iklimine, malzemesine uygun bir şekilde hazırlanmıştır.¹⁷⁷ Esasen Koloni Çağı'nda, yerel ayrıntılar dışında bütün Anadolu şehirlerinde birbirine çok benzeyen yerli, Anadolu bir yapı tarzı hakim olmuştur. Bunun kökeni yine Orta Anadolu'da, MÖ 3. bin şehirlerinde aranmalıdır.

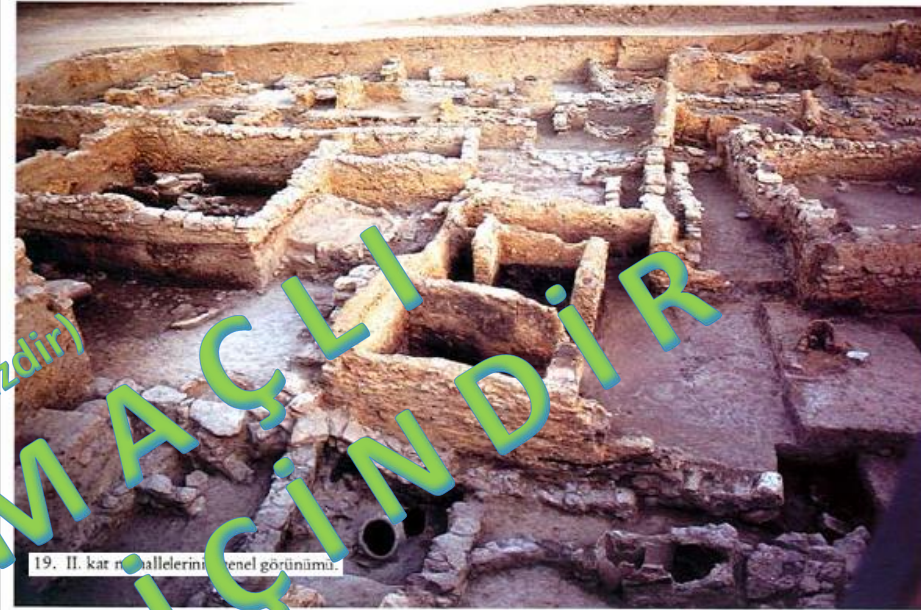
Anadolu krallıkları arasındaki sürekli anlaşmazlıklar, rekabet ve savaşlar Tepe'deki tapınak ve sarayların, Kaniş Karumu'ndaki şehirlerin, özellikle, II ve Ib katlarının yıkılıp yıkılmalarına sebep olmuştur. Anadolu içindeki bu felaketlerde Assurlu tüccarların etkisi olmamıştır. Onlar, bu kavgaların dışında kalmışlardır.

Bütün II. kat binalarının içi yanmış, tuğlalaşmış kerpiç, kömürleşmiş ağaç, ev eşyası ve kil tabletlerle doluydu. II. kat şehrinin kaplayan yangını büyük bir çökmenin izlediği açıkça görülmektedir. Bu yangın enkazıyla Ib katı arasında, iskân edilmemekten ötürü steril bir toprak tabakası yoktur. Bu da bize II. katın sonuyla Ib'nin başlangıcı arasında uzun bir zamanın geçmediğini göstermektedir.

Yapılar

II-Ib katı yapılarının temelleri taştır; genellikle 50 cm'yi aşan taş temel yoktur. Andezit kolay kırıldığından yapı ustaları mümkün olduğu kadar düz taşları kullanmışlardır. Karum'da iri, düzensiz poligonal taşlar kullanılmamıştır. Yapıların bodrum katlarının duvarları daima taş örülüdür. Üstüne kerpiç duvarların bastığı taşların düzgün olmasına çok özen gösterilmiştir. Harç, her zaman olduğu gibi çamurdur. Duvarları kerpiç örülüdür; kerpiç tuğlalar ya uzunluğuna veya genişliğine konulurdu. Binaların çoğunda kerpiç örgü taban hizasından, bazılarında da tabanın 50-60 cm yukarisından başlamaktadır. Bu, taş temelin taban seviyesinden itibaren biraz yükseltildiğini gösterir. Kerpiç duvarların kalınlığı uygulanan tekniğe göre değişmektedir.

II. kat yapılarında, Ia-b katlarının aksine, taş direk kullanılmamıştır. Taş temelin iç ve dış kenarlarına, birbirlerine paralel olarak, çift sıra halinde konulan yatay ağaç dikmelerin üstüne dikey ağaç dikmeler basmaktadır. Ağaç dikmeler dam örtüsünü taşıyan ahşap kirişlere kaide vazifesini görmüşlerdir; bununla zayıf duvarlar ağır çatı örtüsünün baskısından kurtulmuş olmaktadır. Yalnızca dam örtüsünü tutmak için bu kadar çok ve sık ağaç dikme kullanılmasına gerek yoktur; bunların asıl işlevi ikinci katı taşımaktır. Pek çoğu iki katlı olan II. kat evlerinin bütün ağırlığını bu ağaç dikmeler taşımaktadır. İki katlı yapıların üst katlarını ağacı bol, kerpiçi az, çamur sıvalı zayıf katlar şeklinde düşünmek gerek. Sık yapı düzeninde, üst katlar hayatı çok kolaylaştırmıştır. Karumda ağaç çok II. kat evlerinde kullanılmıştır. Bu, yangının şiddetini çok artırmıştır.

19. II. kat mahallelerinin genel görünümü.

20. Ib ve II. katın yapı kalıntıları.

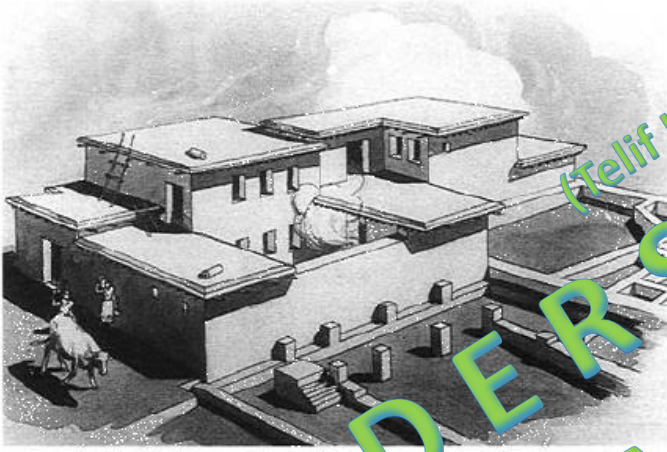
18. Ib katı mahallelerinin genel görünümü.

Evler sıvalıdır; çoğu 3-4 kez badana edilmiştir. Odaların tabanı sıkıştırılmış topraktır. Evlerden bazılarının dar ve uzun odaları veya merkezi salonun yarısı taş döşelidir. Buna çok önem verilmiştir; çünkü buraları evin en çok su kullanılmış kesimleridir. Bunlar rutubete karşı alınmış önlemlerdir.

Kapı söveleri, kapı çerçevelerinin kömürleşmiş kalıntıları, söve mili taşları yerlerinde kalmıştır. Girişlerdeki eşik taşları ya kalın çamur sıvalı veya tahta kaplıdır. Odaların çoğunda çamurdan veya kerpiçten örülmüş sekiler vardır.

Binaların Planları

Evin esas planı, daima, dikdörtgen şeklindedir. II ve Ia-b katlarının en basit ev tipini dikdörtgen planlı iki odalı evler temsil eder. Bütün II ve Ia-b kat evlerinde olduğu gibi, bunların da duvarları birbirine tam paralel olmadığından, düzensiz köşelerle hafifçe çarpık bir plan oluşmuştur.¹⁷⁸

23-24. Yapı sunduğu perspektif rekonstrüksiyonları.

(Telif Hakkına Haizdir)

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

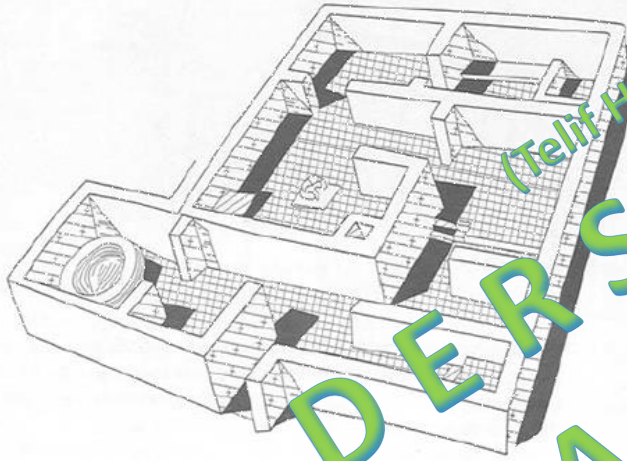
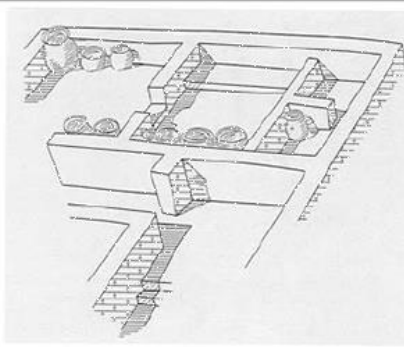
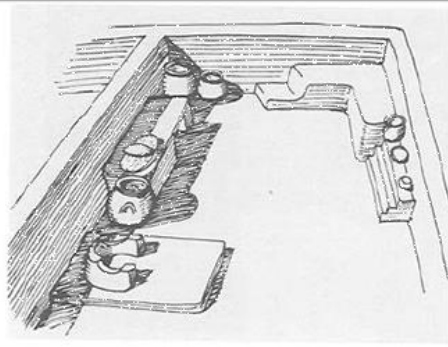
DERS

KULLANIM

Atila Türker Ders Notları

AMAÇLI

İÇİNDİR

27-28. II. kat yapılarının izometrik rekonstrüksiyonları.

29. Anadolu tüccar Şupia-aptu evinin izometrik rekonstrüksiyonu.

diği kiler koridora açılır. Sokak seviyesi oda tabanından daha yüksektir. Bu yüzden, kapıların iç kısmına ikiser taş basamak yerleştirilmiştir. Taşlar tabana gömülmemiş, bir küp gibi taban üstüne oturtulmuştur. Tabletler evin odalarının duvarları dibinde, raflardan düşmüş durumda bulunulmuştur. Sayıları 600'den fazla olan bu metinler arasında açılmış zarflar, *bulla*'lar, etiketler, küçük bir yekun tutuyordu. Kaniş Karumu, arkeolojik buluntularla yazılı metinlerin karşılaştırılması için benzersiz bir olanak sunmaktadır; ancak bu, şu ana kadar yeterince değerlendirilmemiştir.

30-31. Bir yapı girişinin izometrik rekonstrüksiyonu. II. kat.

Sık dikmeler üst katın varlığına işaret eder. Bunun için bu odalardan hiç olmazsa bazılarının üstünde ikinci kat odalarının da bulunduğunu düşünüyoruz. Odalarda merdiven ayağı bulunmadığına göre, üst kata taşınabilir veya asma ahşap merdivenle çıkılmış olabilir. Bu ev, Assurlu tüccarların en zenginlerinden birine aitti (*Alahum*).

İkinci evin merdiven yeri ve küçük arşiv odası iki büyük oturma odasının arasında; üçüncü evde ise evin girişindedir. Bu evin tabanına basan, duvara bitişik toprak raflar iyi korunmuştur. II. kat evlerinde, kapların yerleştirildiği beyaz badanalı raflara rastlanmaktadır. Öteki binaların biraz daha yüksek olan ağaç rafları, bunlardan farklı değildir. Rafların genişliği, üstüne konulacak kapların boylarına göre ayarlanmıştır.

Zemin katları dikdörtgen planlı, çok odalı büyük evlerin sayısı az değildir. Assurlulara ve yerlilere ait olan bu yapılar, Anadolu'nun mimarlık tarihi bakımından önemli belgelerdir.¹⁸² Bunlardan ilki 224 m²'lik bir alanı kaplar. On dört odasının boyutları birbirinden farklıdır. Ortadaki salon, güney duvarına açılan ve yassı eşik taşı yerinde duran kapıyla antreye (no.10), oradan da yine iki eşik taşı ikinci kapıyla (no.11) dışa açılır. Esas salon kuzeybatı köşesine açılan bir kapı ara-

cılığı ile batı yönündeki küçük odalara bağlanmıştır (no.2-8). Bu kısmın taş ve kerpiç örgü işçiliğindeki özensizlik, sonradan acele olarak inşa edilmiş bir ek yapı izlenimini vermektedir. Odaların çoğu (no. 2,3,5,6) birer depo olarak kullanılmışlardır. Tabanı taş döşeli oda atölyedir (no.7). Doğu yönüne gelince, ocağın yanındaki kapıdan merdiven yerine girilir (no.13); merdiven binanın iki katlı olduğunu kanıtlamaktadır. Buradaki küçük çukur, tuvalettir (no.14). Küçük vazolar, antrenin batısındaki odada (no.9) muhafaza edilmişlerdir. Bunun güneyindeki oda (no.12), bodrum olması ve içindeki eşyanın zenginliği nedeniyle önemlidir. Kazılar sırasında odanın kuzeybatı köşesinde, iki küme halinde, 50 adet açılmamış zarf yan yana bulunmuştur. Arşivler bazen evin bir köşesine, yani içinde oturan odalardan ayrı bir yere yapıldığı için alışveriş ve işlemler de ayrı bir yerde özel olarak yürütülmüştür.

Merkezi salonun (6.50x5.50 m) ocağı burada taş bank üstündeydi. Bu odanın hepsi hizmet yerlerine aittir. Evin seramiği hasır döşeli bankın üstüne, duvar diplerine düzenli olarak yerleştirilmiştir. Kapların hepsi yenidir; buraya özellikle, evde kullanılmadan bir yere gönderilmek veya satılmak için depo edilmiş olmalıdır. Sayıları da bir evin ihtiyacı için çok fazlaydı.

Değişik boyutlarda sekiz odalı ve 154 m²'lik ikinci yapı, iki ve üç odalı, dikdörtgen planlı iki evle "L" şeklindeki bir koridorun birleşiminden oluşmuştur. Binanın batı kanadını büyük odaya (7x7 m) açılan iki küçük oda oluşturmaktadır. Ocak, büyük odanın ortasındadır. Tabletler, gruplar halinde, 3-4 no.lu odalarda bulunmuştur. Buğday dolu küpler 3 no.lu odada, fırın ve tandır 2 no.lu odadaydı. Tahıl ve sıvının temizlikle, bol olarak depo edildiği görülmektedir. Kap şekillerinin muhtelif oluşu, çeşitli gıda maddelerinin depolandığını gösterir; küplerin bazıları buğday doluydu. Kapisiz küçük depo (no.7) 6 no.lu uzun odadadır. Fırın odasının iki yanı boyunca uzanan "L" şeklindeki koridor (no.5), 1 no.lu odaya açılmıştır. Bu iki ev Anadolu'da iki tüccar aittir (Uzua ve Peruwa).

Diğer Assurlu zengin bir tüccarın evi ise 13 m²'lik bir alan kaplar ve güney-kuzey yönünde uzayan sokağa açılır.¹⁸³ Tipik dikdörtgen planlı ev bir arşiv, yan yana inşa edilmiş, içten birbirine bağlı dört büyük ve küçük odadan oluşmuştur. Kült objeleri, 2 no.lu odanın kuzey duvarı boyunca taban üstünde birarada bulunur. Bu kült objeleri, sandal biçimli bir kap, kabartmalarla süslenmiş büyük den salyangozu, antilop, çizme, salyangoz şeklinde içki kapları ve boya benzeri vazolardan oluşmuştur. Arşiv 3 no.lu odanın doğu dibinde ve 4.-5. no.lu odalarda, gruplar halinde sandıklara, torbaya, çuvala, hasır konulmuş olarak bulunmuştur. Her grubun üstünde birer veya ikiser bulunduran açılmamış zarflar alta, tabletler üstte yerleştirilmişlerdir; burada küplere dokunulmuş kil tablete rastlamadık.

3 no.lu odadan 6 no.lu odaya bir nefak ve kilere girilirdi. Bu hizmet odasının kapısının iki yanında birer tandır, kuzey duvarın, ortaya yakın kesiminde ocak ve duvar diplerine düzenli sıralar halinde dizilmiş çömlekler, vazolar *in-situ* bulunmuşlardır. Sokağa açılan birinci odada kerpiç seki ve odanın tabanı korunmuştur.

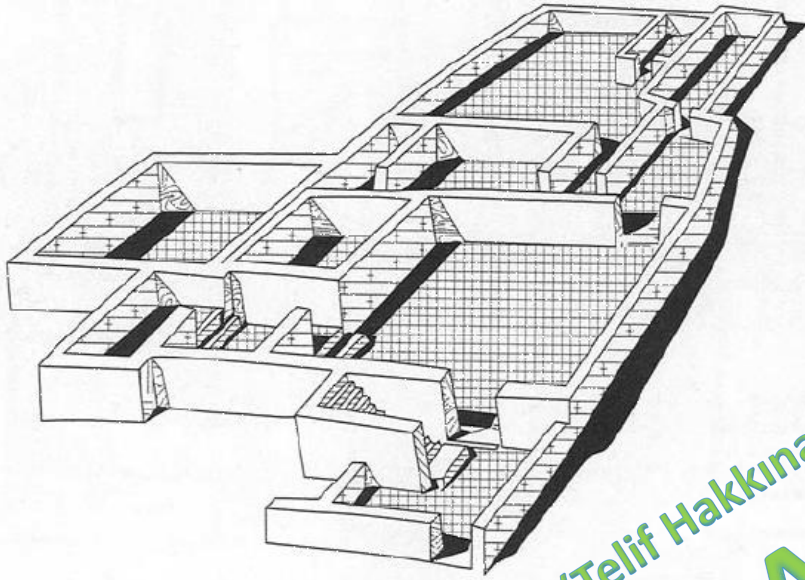
II. kat arşivlerinin birinde ilginç olan yenilik, arşivi oluşturan tabletlerin ve açılmamış zarfların yanı sıra pişmiş durumda ocağın içinde, külin üstünde bulunmuş

32. Assurlu tüccar Alahum'un arşivi. II. kat.

33. Şupri-ahšu evi. II. kat.

34. Platform üzerinde ocak, fırın ve tandır. II. kat.

25. Anadolu tüccar Peruca'nın evinin perspektif rekonstrüksiyonu.

Bu çağın en yaygın ev tipini üç odalı, dikdörtgen planlar temsil eder. 70-90 m² bir alana inşa edilmişlerdir.¹⁷⁹ Çoğu iki katlıdır. Ev, dörtörtgen biçimli büyük odaya açılan yan yana iki küçük odada oluşur. Kuzey ve ocak büyük odadadır. Bu plan, o dönemde Orta Anadolu'nun tipidir. Assurlu tüccar evini ve kıymetli eşyasını zemin katındaki küçük bir odada muhafaza etmiştir. Kilitli ve mühürlü olan bu odada ticari mallar, altın ve gümüş, kıymetli objeler ve arşiv korunmuştur. Biz yalnız arşivleri, özenle yerleştirilmiş çok güzel ve sağlam seramiği, hayvan biçimli içki kaplarını bulabildik. Ötekilerini ya sahipleri veya şehri yakanlar götürmüşlerdir; sahiplerinin götürmüş oldukları daha kuvvetli bir ihtimaldir.

Ortadaki büyük salonun iki dar yönünde diğer küçük odası olan beş odalı binalar, bu üç odalı ev tipinden gelişimlerdir.¹⁸⁰

Bir koridora açılan çok odalı, dörtörtgen planlı binalar Kaniş Karumu'nun en tipik ve en zengin arşivlerini temsil ederler. Biz burada, tam planlarıyla korunmuş üç tanesinden söz edeceğiz.¹⁸¹

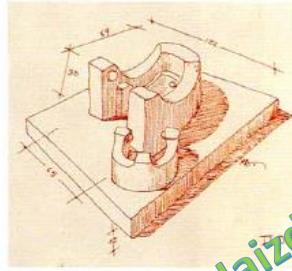
Bunlardan biri 135 m², ötekileri 120 m² alanı kaplar. Birinci evde, yan yana dizilmiş dört oda, yani mutfak, arşiv odası, fırınlı oda ve erzak kaplarının yerleştiril-

26. II. kat yapılarının planları.

35-36. Mutfak, ocak ve erzak küpleri. 1b katı.

37. Şupri-ah-şu'nun evi ait yapı kalıntıları, ocak ve erzak kapağı.
39-40. Büyük boy kaplar için ocak; küçük boy kaplar için kor ocak. II. ka.

olmasıdır. Bu, tabletlerin tüccarlar tarafından evlere taşınırıldığını kanıtlamaktadır. Ev sahibi ani gelen yangından kurtarabilmiş fakat ocakta pişmekte olan tabletleri zamanımıza terk etmiştir. Fırımların da bu maksat için kullanıldıklarına dair izler vardır.

Son olarak, iç mimari özellikleri bakımından ilginç bir örneği temsil eden yerli tüccar Şupri-ah-şu'nun evini inceleyelim.¹⁸⁴ Sirtını Assurlu kadın tüccar

(Telif Hakkına Haizdir)

Atilla Türker Ders Notları

43-44. 1b katı yapısının depoları.

Nuḫṣatum'un evine dayamış olan bu bina 130 m²'dir. Binaya kuzeydeki sokaktan girilir. Üç bölümden oluşmuştur: 1-3; 4-5 ve 6-8 no.lu odalar. İlk üç taş oda, kerpiç binaya sonradan eklenmiştir. 1 no.lu odanın batı yarısı yarım bir taş duvarla ikiye bölünmüştür; bu, ahşap merdivenin ayağıdır. 2 no.lu oda kilerdir. İçi küçük ve orta boy kaplarla doluydu. 3 no.lu oda fırın odasıdır. 4 no.lu odanın ortasında kerpiç koltuk duvarı vardır. Duvarlar boyunca ve köşelere çömlekler yerleştirilmiştir. 5 no.lu oda merkezi salondur. Odanın ortasına yakın yerdeki ocak bankın üstündedir. Kuzeybatı köşesindeki silo, tepesindeki açıklıktan doldurulmakta ve dikkörtgen ağzından boşaltılmaktadır. 6, 7 ve 8 no.lu odalar birer depodur. Şuḫi-ab-šu'nun küçük arşivi 8 no.lu odada bulunmuştur.

Yerli tüccarların evlerinde bulunan tablet sayısı Assurlu tüccarların evlerinde bulunanlardan daima çok daha azdır. Assurlu tüccarların arşivlerinde yerli tüccarların arşivine göre çok daha fazla tabletin korunmuş olması normal karşılanmalıdır. Çünkü sayılabilecek sınırlı olan yerli tüccarlar, Assurlu meslektaşlarından farklı olarak, büyük girişimci büyük sermaye sahibi değiller. Onlar daha çok işadamları, müş-

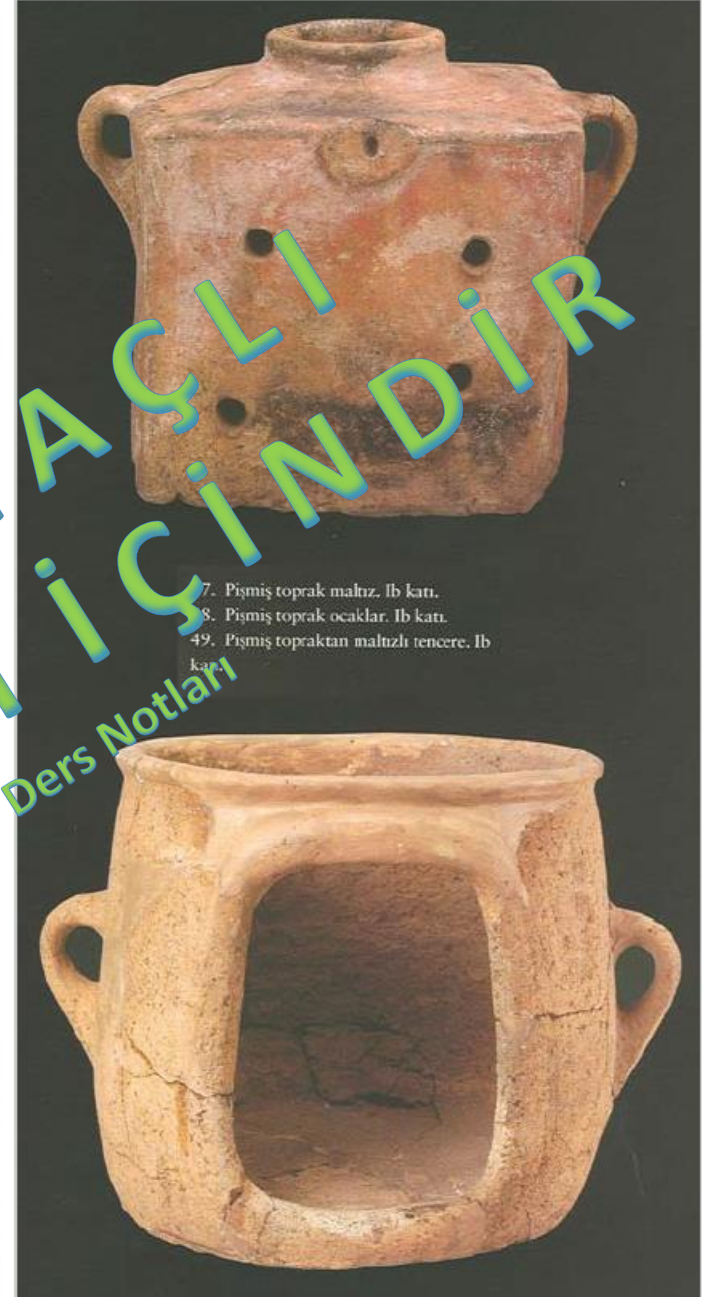
45. II. katın iki paralel duvarı arasındaki yapılar.

#46. Tandır, ocak, fırın (Telif Hakkına Haizdir)
tagı. II. kat.

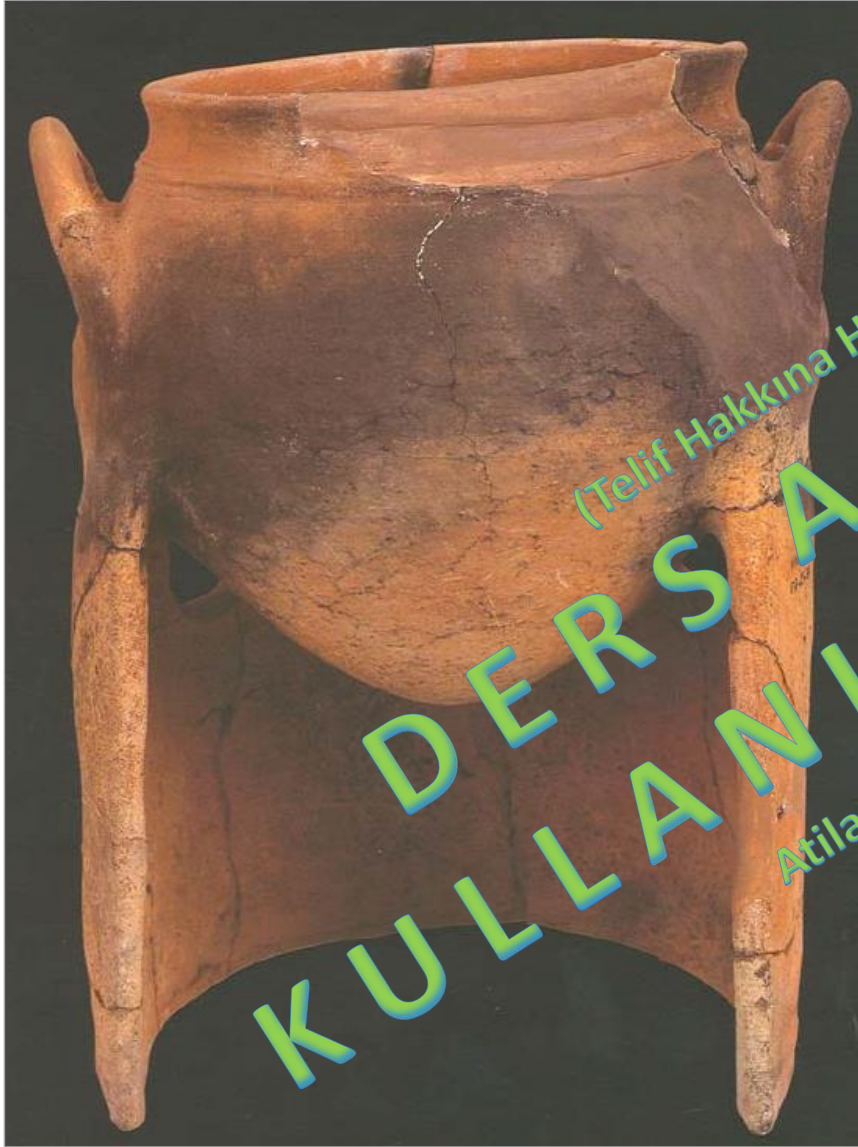

#49. Pısmış topraktan maltızlı tencere. Ib katı.

#47. Pısmış toprak maltız. Ib katı.
#48. Pısmış toprak ocaklar. Ib katı.
#49. Pısmış topraktan maltızlı tencere. Ib katı.

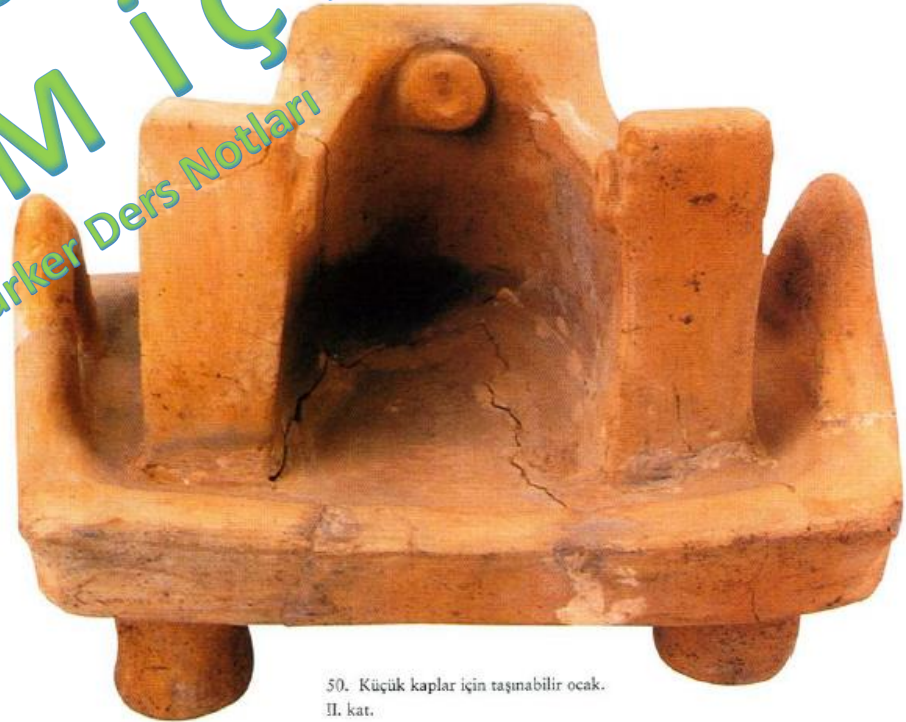
DERS AM AÇLI
KULLANIMI İÇİNDİR
Atila Türker Ders Notları

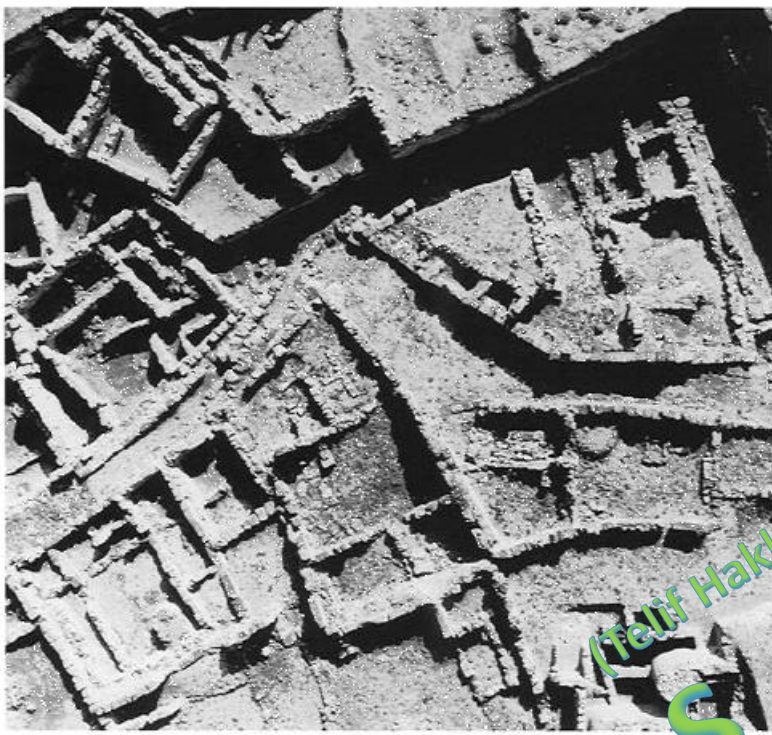
teri/müvekkil, tefeci, tahıl satıcısı ve Assurlulara gerekli şeyleri (levazım ve erzak) temin edenler ve Anadolu içi ticareti yürüten, özellikle yerli yün, bakır ve tekstil ticareti yapan tüccarlardı.

Yukarda vurguladığımız gibi, bütün tüccarların evleri tam planları ve envanterleri ile gün ışığına çıkarılmışlardır. Bu Kaniş'e özgüdür. Kaniş'teki bu buluntular, özellikle arşivler, Anadolu'daki eski Assur ticaretinin rekonstrüksiyonunu mümkün kılmaktadır. K.R. Veenhof'un işaret ettiği gibi, bu keşifler eski ekonomi tarihinin aydınlanmasında çığır açan belgelerdir.

Karum'da II. kat evleri. Assurlu veya yerli tüccarlara ait olsun, ekonomik özellikleri öne çıkan yapıdır. Bunlarda kilitli, mühürlü küçük arşiv odaları, satışa sunulacak malların depo edildiği odalar; mutfaklardan yemek pişirme ve yatak odalarından özenle ayrılmıştır. Yatak odaları genellikle ikinci kattadır; ancak bazen zemin katında yer alabilirler. Yerliler içinde ticaret uğraşan insanların evlerinde arşiv odası veya mal depolamak için depo odası bulunmaz. Evler arasındaki farklar evlerin işleviyle ilgilidir. Bunun dışında yerli ve Assurlu tüccarların evleri arasında fark görülmektedir, çünkü Assurlular da yerli üslupta yapılmış evlerde yaşamışlardır.

50. Küçük kaplar için taşınabilir ocak.
II. kat.

51. II. kat mahalleleri.

Şehir Planları

Bütün bu binaların iki yanı komşu yapılarla çevrelidir. Bunlar birer blok inşa edilmiş ve bir arada durmaktadır. Hepsini aynı bir anlayışla yapılmıştır. Yani ticarlar ve yerliler tarafından iskân edilmiş Karum'un (II. ve Ib kat) sık bina kompleksleri büyük mahalleler oluşturmuşlardır. Şehir yan yana, arka arkaya çok sık olarak inşa edilmiş binalardan oluşmuş mahalleler halindedir. Bu sık yapılar ve evlerin düzensizliği "Agglutinierende Bauweise" olarak yorumlanabilir. Ayrıca evlerden bazıların yeni eklerle sonradan genişletilmiş olmaları, düzensiz şekil almalarına neden olmuştur. Duvarları ya müşterek veya birbirine bitişik/çift olarak inşa edilmiş dört veya altı evden oluşmuş bu mahalle gruplarını birbirinden sokaklar, meydanlar ayırmaktadır. Ib ve II. katlarına ait planlarının genel özelliğini, kalabalık olarak düzenlenmiş bina grupları, sokaklar ve meydanlar oluşturur.

Sık yapılardan oluşan mahallelerde yaşayan halk için genişçe sokak kavşakları, küçük meydanlar, (varsa) evlerin üst katları veya düz damlar rahatlık, açık hava için şehrin en çok tercih edilen yerleri olmalıdır.

Yapılar birbirine bitişik olmalarına rağmen, her ev özgürlüğünü ve sırrını korumaktadır. Duvarları ortak olan bu komşu evler aynı zamanda inşa edilmiş ola-

52-53. II. kat mahalleleri.
54. II. ve Ib katı mahalleleri.

(arka sayfada)
55. Taş döşeli sokaklarla ayrılmış II. ve Ib kat mahalleleri.

